

EGY TÁNCMŰVÉSZETI MÓDSZERTANI PROGRAM BEVEZETÉSÉNEK VIZSGÁLATA A KÖZOKTATÁSBAN

Lanszki Anita PhD, egyetemi docens,
Magyar Táncművészeti Egyetem Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Papp-Danka Adrienn PhD, egyetemi docens,
Magyar Táncművészeti Egyetem Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Szabó Eszter, okleveles tánctanár és okleveles neveléstudomány szakos bölcsész

Absztrakt

Az EFOP-3.2.6-16 A tanulók képesség-kibontakoztatásának elősegítése a köznevelési intézményekben pályázat keretében a Magyar Táncművészeti Egyetem kidolgozott egy művészeti képességfejlesztő nevelési-oktatási programot, melynek keretében a tánc öt formanyelvéhez módszertani segédanyagok és pedagógus-továbbképzések készültek. A 2018-ban és 2019-ben lebonyolított tréningeken 57 köznevelési intézmény, elsősorban alapfokú művészeti iskola 126 diplomás táncpedagógusa vett részt az MTE munkacsoportjainak irányításával. Jelen kutatásban feltérképeztük, hogy milyen tapasztalatokra tettek szert a 2019/2020-as tanévben azok a pedagógusok, akik beépítették a továbbképzéseken elsajátított módszertani programot oktatási gyakorlatukba. Kutatási módszerként az írásbeli kikérdezést választottuk, és egy 27 kérdésből álló online kérdőívet alkalmaztunk. A kérdések 3 nagyobb témakört érintettek: (1) az akkreditált továbbképzésről való vélemény, elégedettség; (2) az új módszertani anyagok mindennapi gyakorlatba való beépítése; (3) a differenciálás, a tehetséggondozás és a hátránykompenzáció kapcsolata az új módszertannal. A válaszadó tánctanárok (n=103) összességében nagyon pozitívan nyilatkoztak a továbbképzésről, annak minden vetületéről. A legtöbben már beépítették a gyakorlatukba az új módszertant, elsősorban a változatosság, az újítás és az élménypedagógia érdekében, de voltak olyan pedagógusok is, akik módosítottak az eredeti módszertanon annak érdekében, hogy a differenciálást, a tehetséggondozást és a hátránykompenzációt eredményesebben meg tudják valósítani.

Kulcsszavak: pedagógus-továbbképzés, hatásvizsgálat, művészetoktatás

1. BEVEZETÉS

Az EFOP 3.2.6-16 *A tanulók képesség-kibontakoztatásának elősegítése a köznevelési intézményekben* elnevezésű projekt a Magyar Képzőművészeti Egyetem konzorciumi vezetésével a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, a Magyar Táncművészeti Egyetem, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, valamint a Színház- és Filmművészeti Egyetem együttműködésével valósult meg három év (2017-2020) leforgása alatt.

A konzorciumi partnerek vállalták, hogy művészeti képességfejlesztő nevelési-oktatási programok kidolgozásával erősítik a köznevelés hátránykompenzációs szerepét, ezért a projektbe elsősorban a leszakadó régiók iskoláit vonták be. A projekt fő célja a köznevelési intézmények művészetpedagógiai gyakorlatának módszertani megújítása, tantárgypedagógiai eszköztárának bővítése, a köznevelés eredményességének növelése, valamint a minőségi oktatáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása volt (*A tanulók képesség-kibontakoztatásának elősegítése a köznevelési intézményekben*, 2016). A projekt, illetve annak keretein belül megvalósult fejlesztések a művészetpedagógia, a művészetoktatás területén hiányt pótolnak, hiszen már évtizedek óta nem zajlottak átfogó módszertani, pedagógiai megújulást elősegítő munkálatok. A művészeti és művészettel nevelés pozitív hatásokkal bír az élet minden területén, különösen igaz ez a táncművészetre és a tánccra, amelynek pozitív hatásai egyaránt jelentkezik a szociális (Lobo & Winsler, 2008), a fizikális (F. Molnár, 2019; Szitt, 2019) és kognitív (Bernáth, Krisztián & Séra, 2018; Pálincás-Molnár & Bernáth, 2020) képességek fejlesztésében. A táncoktatás felvételi és továbbhaladási rendszere nem közismereti tanulmányi átlagon alapul, hanem képesség alapján szelektál. Ezért – a lemorzsolódás megelőzése miatt – ezen a területen kiemelt fontosságú a kooperatív és differenciáló munkaformák alkalmazása úgy a tanulószervezésben mint a képességfejlesztésben. Ez az egyik legfőbb oka annak, hogy a pedagógus-továbbképzésen ilyen irányban történt a módszertani felkészítés.

A Magyar Táncművészeti Egyetem (továbbiakban: MTE) öt munkacsoportban dolgozta ki az alapfokú művészetoktatás számára azt a korszerű tantárgypedagógiai programot, mely hiánypótló volt, mivel *Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programjának 2011. évi megjelenése* (3/2011. (I.26.) NEFMI rendelet) óta ahhoz még nem születtek pedagógiai munkát segítő dokumentumok, tehát sem tananyag, sem pedig módszertani vagy a pedagógiai tervezést támogató segédletek. A 30-órás pedagógus-továbbképzések alapítása és szervezése lehetőséget biztosított az MTE-vel kapcsolatban álló partnerintézményeknek a tantárgypedagógiai program adaptálására, pedagógusaik számára pedig, hogy a hétvévenkénti kötelező, 120 óra továbbképzésen való részvétel (277/1997. (XII. 22.) Korm. rendelet) legalább egy részét tánc-szakmai tartalommal teljesíthessék, amelyre eddig sajnos igen kevés professzionális lehetőség adódott. Mindezek tükrében tehát a munkafolyamat programfejlesztéssel, módszertani segédletek létrehozásával kezdődött, majd pedagógus-továbbképzések tartalmainak fejlesztésével, azok akkreditálásával és megvalósításával folytatódott; végül az újítások pedagógiai gyakorlatba történő bevezetésével (pilot) zárult. A programba bevont alapfokú művészetoktatási intézmények vállalták, hogy a továbbképzés tartalmait és a pilot tapasztalait beépítik a pedagógiai programjukba a projektzárás utáni három éven belül, tehát legkésőbb 2023-ig.

Egy táncművészeti módszertani program bevezetésének vizsgálata

A tanulmányban bemutatott kutatás célja, hogy feltárja a pedagógus-továbbképzés tényleges intézményi implementációjának körülményeit. Ehhez a program pilot-bevezetésének tapasztalatait is figyelembe vesszük, azonban a kutatás fő fókusza az, hogy a tényleges megvalósítási időszakban, mely a 2019/2020-as tanévben kezdődött el, milyen tapasztalatokkal gazdagodtak a – főként leszakadó régiókban dolgozó – pedagógusok, valamint hogy a program milyen változásokat eredményezett a tanárok oktatási gyakorlatában.

2. A PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉS TARTALMA ÉS FOGADTATÁSA

A pedagógus-továbbképzések elsődleges célja – a projektcélokhoz igazodva – a köznevelésben lévő táncoktatás módszertani kultúrájának és tartalmi elemeinek megújítása volt, különös tekintettel a hátrányos helyzetű tanulók számára a művészetoktatásban való részvételt elősegítő módszertani fejlesztések kidolgozására. Ennek értelmében a továbbképzés tartalmi fókuszpontjait a munkacsoportok az alábbiakban definiálták:

1. A pedagógusok didaktikai, ezen belül pedig elsősorban tanóra-tervezési és -szervezési, valamint mérés-értékelési jártasságának fejlesztése;
2. A Pedagógus Életpályamodellel (326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet) minősítési eljárásának sikeres teljesítésére való felkészülés elősegítése;
3. A tánc öt formanyelvre szerint ötféle tantárgypedagógiai területen differenciált képességfejlesztésre fókuszáló módszerek bemutatása és cseréje.

Összesen ötféle akkreditált pedagógus-továbbképzés született: divattánc, klasszikus-balet, moderntánc, néptánc és társastánc formanyelven. A Magyar Táncművészeti Egyetem 2018 és 2019 nyarán összesen öt továbbképzést bonyolított le, melyeken 57 vidéki köznevelési intézmény, elsősorban alapfokú művészeti iskolák diplomás táncpedagógusai vettek részt (n=126).

A pedagógus-továbbképzésre a munkacsoportok a programmal összhangban módszertani segédleteket dolgoztak ki az adott tanszak főtárgyára vonatkozóan, így megjelentek mint tematikus tervek magukban foglaló könyvek klasszikus-ballet (Barna, Bombicz & Szitt, 2020), moderntánc (Barbarics, Szabó, Szent-Ivány & Szigeti, 2020), társastánc (Hájas & Czene-Bánhidi, 2020) területeken, a hozzájuk kapcsolódó online oktatófilmekkel együtt. A divattánc ugyan nem jelenik meg a köznevelésben, azonban a módszertani fejlesztő munka révén létrejött, az alapfokú művészetoktatás általános követelményeire támaszkodó divattánc-dokumentum és oktatófilm-csomag is hiányt pótol a pedagógiai gyakorlatban alkalmazható segédletek sorában (Kárpáti, Kézér & Virághné Vajda, 2020).¹

Ezen kívül elkészült egy képességfejlesztéshez használható módszertani kézikönyv (Szitt, 2019), valamint a koncentrációs képesség és az életminőség javításának

¹ Az oktatófilmek elérhetőek: <https://www.youtube.com/channel/UC4w7W2ltuG6CZQYkW3hTyqQ>

táncsal való fejlesztését tematizáló könyv is (F. Molnár, 2019). Mind a nevelési-oktatási program, mind pedig a módszertani ismertetések középpontjában egyfelől a pedagógiai folyamat tervezés, ezen belül a tematikus tervezés, másfelől az adott tanszakon szükséges módszertani újítások bevezetése, és a már létező tananyag felülvizsgálata állt. Céljuk a tanulók hatékony képességfejlesztése, a hasznos tudás kialakítása, a tanulói tevékenységek előtérbe helyezése volt (Demarcsek, Kovács, Lévai & Szilágyi, 2020). A fent felsorolt módszertani kiadványok egységes struktúrával rendelkeznek: az előképző első és második, valamint az alapfok első évfolyamától a hatodik évfolyamáig tartalmazzák a főtárgyhoz tananyagokat, tematikus tervekkel együtt. Ez a struktúra jó alapot szolgált a pedagógus-továbbképzésekhez is, amelyek hasonló felépítésben valósultak meg, és teljes mértékben gyakorlatorientáltak voltak.

A négynapos képzésen résztvevő tánctanárok a képzési terv fókuszpontjainak megfelelően az oktatás korszerű pedagógiai elveivel, a tanulási-tanítási folyamat tervezés legújabb eszközeivel és oktatásszervezési ismeretekkel gazdagodhattak. A szakmai, módszertani kompetenciáik fejlesztésére, a táncrea nevelés és táncsal nevelés új tendenciáinak elsajátítására pedig számos gyakorlati óra szolgált (F. Molnár, 2017).

A pedagógus-továbbképzéseket követően minőségbiztosítási okokból az írásbeli kikérdezés módszerével 5-fokozatú likert skálás kérdésekkel mértük fel a tánctanárok elégedettségét. A résztvevők 88%-a kitöltötte a kérdőívet (n=111), és az eredmények azt mutatják, hogy nagyon magas átlagértékek születtek a program tartalmával, az előadók munkájával és a program szervezésével kapcsolatos elégedettségmérésben is (1. táblázat).

	A program tartalmával kapcsolatos vélemény átlagértéke	Az előadók munkájával kapcsolatos vélemény átlagértéke	A program szervezésével kapcsolatos vélemény átlagértéke
néptánc (n=35)	4,91	4,97	4,98
moderntánc (n=22)	4,6	4,83	4,91
divattánc (n=10)	4,82	4,97	4,95
társastánc (n=34)	4,75	4,89	4,85
klasszikus balett (n=10)	4,96	4,96	5,00

1.táblázat: Az elégedettségmérés eredményei a továbbképzésen résztvevő pedagógusok körében közvetlenül a képzés után

A továbbképzés tartalmával leginkább a klasszikus balett és a néptánc tanárok voltak elégedettek, de nincsen szignifikáns különbség a táncnyelvek szerinti csoportok elégedettségének mértékében.

A továbbképzéseket követően az MTE kialakított egy mentorhálózatot, és 2019. tavaszán 18 vezető tanár mentorálása mellett, 43 pedagógus segítségével, főként

Egy táncművészeti módszertani program bevezetésének vizsgálata

alapfokú művészetoktatási iskolában (n=35) pilot jelleggel kipróbálta a továbbképzés módszertani elemeit, valamint tematikus mintaterveit (Szilágyi, 2019). A pilot összesen 542 tanulót érintett, akik közül a legtöbben néptánc tanszakon tanultak (n=315). A pilot kutatás tapasztalatait Szilágyi (2019) úgy foglalta össze, hogy az óratervsablonok kitöltéséből látszott, hogy noha a célok megfogalmazása és a reflektivitás nehezebbre esett a pedagógusoknak, összességében jól adaptálhatónak, innovatívnak tartották a továbbképzés anyagát.

3. HATÁSVIZSGÁLAT

A továbbképzés anyagának adaptációja a pilot-ot követően a 2019/2020-as tanévben kezdődött el az 57 táncoktatással foglalkozó köznevelési intézményben. Az itt bemutatott hatásvizsgálatunk egy olyan általános, leíró jellegű vizsgálat, amely információt szolgáltat a továbbképzés (mint fejlesztés) kimenetéről, annak közvetlen eredményeiről az első iskolaév után, és lehetővé teszi a hatásosságának elemezhetőségét (Sági & Széll, 2015). Ennek megfelelően a 2020 májusában folytatott hatásvizsgálat kutatási céljai és kérdései az alábbiak voltak (lásd 2. táblázat).

Kutatási célok	Kutatási kérdések
Az új módszertan megjelenésének vizsgálata a pedagógusok mindennapi oktatási gyakorlatában	Milyen céllal vezette be a pedagógus az újfajta módszertant és mit tapasztalt, hogyan hatott ez a tanulókra?
Kurrikuláris jellemzők feltérképezése	Hogyan illeszthető be a továbbképzésen elsajátított újfajta módszertan az iskola pedagógiai programjába, a tárgy kerettantervébe, a pedagógus tanmenetébe?
A differenciálás / A tehetség gondozás / A szociális hátránykompenzáció lehetőségei	Mennyire alkalmas az új módszertan a differenciálásra / tehetség gondozásra / szociális és egyéb hátránykompenzációra?

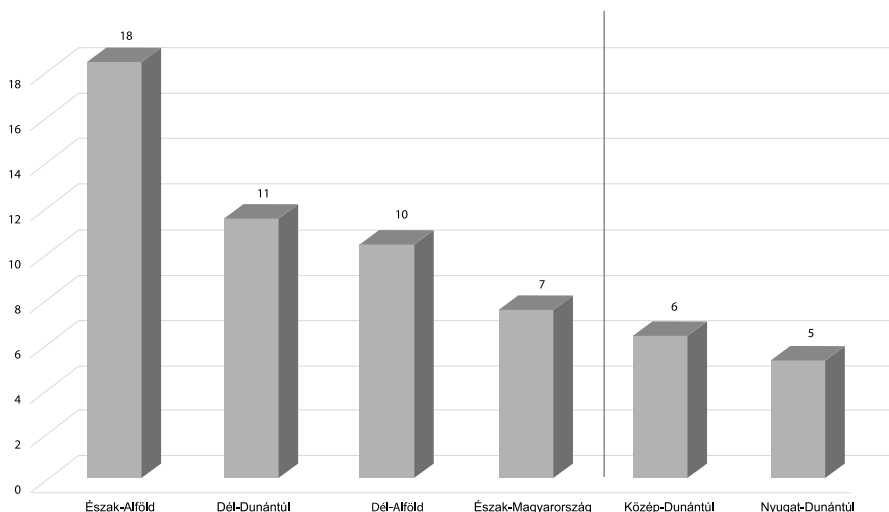
2. táblázat: A hatásvizsgálat kutatási céljai és kérdései

3.1. Minta

3.1.1. A résztvevő intézmények adatai

A programot bevezető intézményeket az MTE választotta ki. A kiválasztás két legfontosabb szempontja az volt, hogy az iskolák rendelkeznek-e (1) megfelelő számú diplomás táncpedagógussal vagy próbavezetővel, és rendelkeznek-e (2) az oktatáshoz szükséges megfelelő infrastruktúrával (pl.: a táncteremek felszereltsége, száma és mérete).

Az új programot alkalmazó intézmények körének kiválasztási szempontjai közül rendkívül fontos volt még a regionális kritérium is, hiszen a keretprogram célja az volt, hogy Magyarország kevésbé fejlett térségeiben a szocioökonomiai háttér különbségeiből adódó tanulói teljesítménykülönbséget a differenciáló, fejlesztő gyakorlatok segítségével kompenzáljuk. A résztvevő intézmények (n=57) 81%-a az úgynevezett leszakadó régiók közül is a legnehezebb helyzetben lévő területen helyezkedik el (1. ábra).

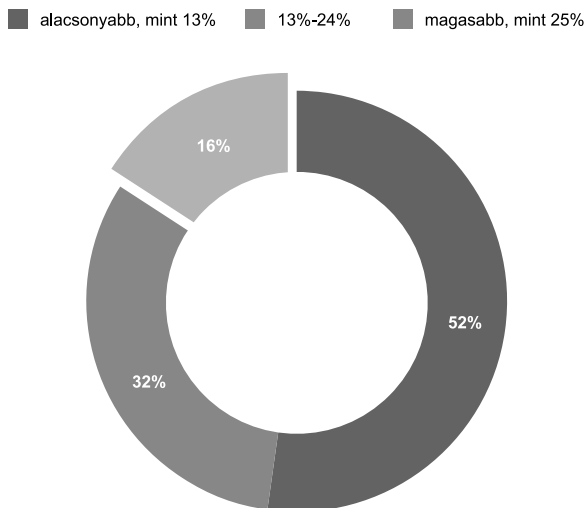
1. ábra: Az MTE programját implementáló intézmények regionális eloszlása (n=57)

Az Európai Unió rendszeresen közli tagországai régióinak versenyképességi mutatóit, mintegy 70 indikátor segítségével hasonlítja össze az uniós térség egyes régióinak helyzetét a lakosság életminősége és a munkaerőpiac lehetőségei alapján (RCI=Regional Competitiveness Index, területi versenyképességi index). A szempontok között szerepel többek között az infrastruktúra, a GDP és az oktatás különböző szintjeihez való hozzájárulás is (Annoni & Dijkstra, 2020). Az 1. ábra jobb oldalán található Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl az ötfokozatú fejlettségi skálán (ahol 1=legalacsonyabb, 5=legmagasabb) a 2-es fokozatot érték el, míg a bal oldalon lévő 4 régió csupán az 1-es fokozaton áll. A Európai Unió összes (n=268) régiója közül e négy régió rendkívül rossz versenyképességi mutatókkal rendelkezik a rangsorban: Dél-Alföld a 221-edik, Észak-Magyarország a 227-edik, Dél-Dunántúl a 230-adik, Észak-Alföld a 233-adik helyen áll (European Competitiveness Index: RCI 2019 Scorecards, 2020). Az MTE programjában résztvevő intézményekre jellemző volt, hogy a szocioökonomiailag kevésbé frekvenciált régiókból, leginkább a Dél-Dunántúlról (n=11) és az Észak-Alföldről (n=18) kerültek ki.

A (halmozottan) hátrányos helyzetű tanulók pontos számáról nem minden intézményben állt adat a rendelkezésünkre. Mindössze 25 iskola adatait tudtuk megvizsgálni, ami alapján megállapíthattuk, hogy két iskolába nem járt hátrányos helyzetű

Egy táncművészeti módszertani program bevezetésének vizsgálata

tanuló. Az iskolák több mint felében a tanulók kevesebb, mint 13%-át teszik ki a hátrányos helyzetű gyerekek, az intézmények további 32%-ában pedig az osztálylétszám 13-24%-át alkotják a hátrányos helyzetű tanulók. Négy iskolában (16%) viszont a tanulók több, mint 25%-a hátrányos helyzetű családból érkezett (2. ábra).

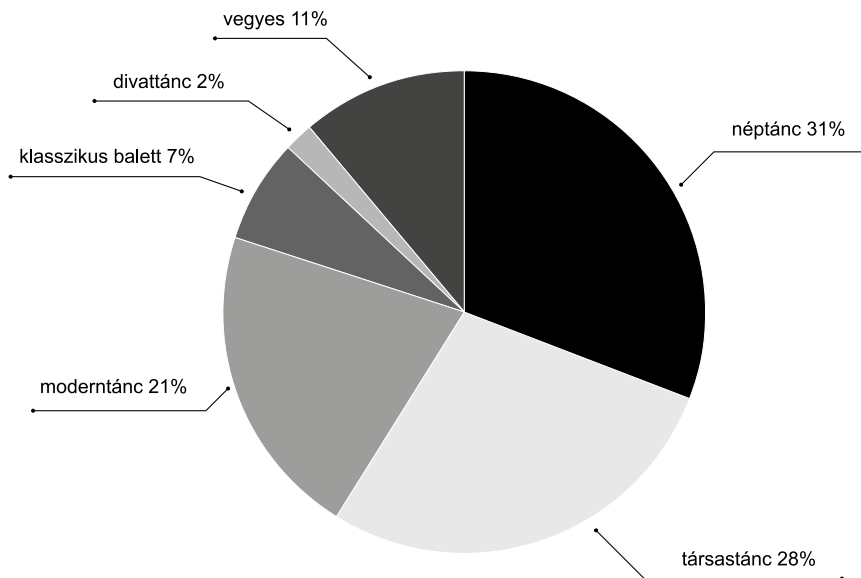

2. ábra: A hátrányos helyzetű tanulók aránya a válaszadó intézmény (n=25) tanulóinak összlétszáma alapján

A hátránykompenzáció területi és családi változóinak figyelembevétele mellett hangsúlyos kiválasztási szempont volt még, hogy a program megfelelő létszámú tanulóhoz jusson el. Megvizsgálva azt a négy iskolát, amelyekben minimum minden negyedik tanuló hátrányos helyzetű családból érkezett, megállapíthattuk, hogy három közülük az Észak-magyarországi régióban lévő község (Bócs, Csengersima, Eperjeske), és a nagyobb településtípusú város (Jánoshalma) pedig a Dél-alföldi régióban van. Ezek közül az iskolák közül kettőben is meghaladja az ezret azoknak a tanulóknak a száma, amelyekhez az MTE programja eljutott. Az eperjeskei iskolában minden második, a csengersimaiban pedig minden harmadik tanuló hátrányos helyzetű volt a vizsgált időszakban.

3.1.2. A kutatásban résztvevő pedagógusok adatai

A 2020 májusában kiküldött online kérdőívet összesen 103 pedagógus töltötte ki, akik közül a legtöbben néptánc és társastánc tanszakon oktatnak (3. ábra).

3. ábra: A válaszadók megoszlása a tanított tánc szakirányok szerint (n=103)

A pedagógusok 89,3 %-a alsó és felső tagozaton is tanít, 54,3%-uk középiskolásokat is oktatott már, és 28,2%-uk elmondhatja magáról, hogy óvodásokkal is volt dolga. A válaszadó tanárok egyharmada (33%) már több mint 20 éve a pályán van, és további 43,7%-uk több mint 10 éve tanít. Ez utóbbi adatokat azért tartjuk fontosnak leírni, mert az látszik belőlük, hogy a pályán eltöltött évek magas száma szerencsére nem gátolja meg a pedagógusokat abban, hogy újat tanuljanak, és gondot fordítsanak a szakmai önfejlődésükre.

3.2. A kutatás módszerei és eszközei

A hatásvizsgálat módszereinek kiválasztása során a kontrollcsoportos vizsgálat lehetőségét el kellett vetnünk, mert egyrészt a pedagógusok mindegyike részt vett a programban, másrészt az iskolák köre behatárolt volt (lásd még 3.1.1.), tehát a véletlenszerű mintavétel hiánya is rontotta volna az esetleges kontrollcsoportos vizsgálat érvényességét és megbízhatóságát. A kutatásban ugyanakkor nem a tanulók képességfejlődésének változását vizsgálatuk, mivel az így kapott eredményeket számos más tényező is befolyásolhatta volna, így az önkontrollos tesztelés lehetőségét is kizártuk.

Ehelyett inkább a didaktikai tényezők feltárására koncentráltunk, és azt vizsgáltuk, hogy a módszertan alkalmazásakor milyen hatásokat észleltek a pedagógusok az óratervezés alatt és a tanórán az eddigi tapasztalataikkal összehasonlítva. A kutatás során ezért az írásbeli kikérdezés módszerét alkalmaztuk, melyhez egy 27 kérdésből álló online kérdőívet állítottunk össze. Az első 4 kérdés az iskolával, az 5-8. kérdés

Egy táncművészeti módszertani program bevezetésének vizsgálata

pedig a pedagógussal kapcsolatos háttérváltozókat tartalmazta. A 9-16. kérdés a továbbképzés tartalmával kapcsolatos vélekedések feltárására volt alkalmas, míg az ezután következő zárt és nyílt végű kérdések a tartalmak iskolai beépíthetőségére kérdeztek rá.

3.3. Eredmények

A kutatási eredményeket a 2. táblázatban bemutatott három kutatási célterület szerint mutatjuk be az alábbi fejezetekben.

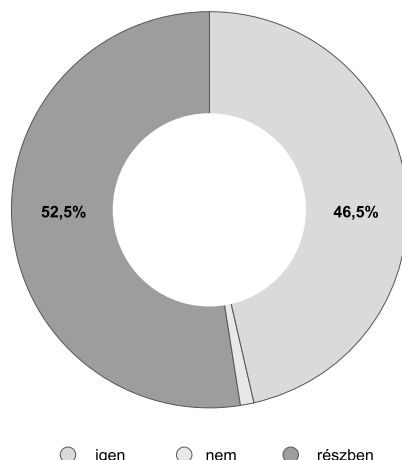
3.3.1. Az új módszertan megjelenése a pedagógusok mindennapi oktatási gyakorlatában

A 103 válaszadó teljes mértékben elégedett volt a továbbképzéssel, amely összeesng annak az elégedettségmérésnek az eredményeivel is, amelyet közvetlenül a továbbképzéseket követően készítettünk (lásd 1. táblázat). A 3. táblázat szemlélteti az 1-7-ig tartó skálán való elégedettség mértékét az egyes szempontok mentén. A szakirányok szerinti pedagógus csoportokat tekintve nincsen szignifikáns különbség az átlag és medián értékekben.

	Átlag	Medián
A továbbképzés oktatóival való elégedettség	6,74	7
A továbbképzés tárgyi és infrastrukturális feltételei	6,65	7
Új információk megismerése	6,5	7
A továbbképzés anyaga hasznos és beépíthető	6,3	7
Szakmai párbeszéd és tapasztalatsere fellendülése	6,23	7
A tanári életpályán való előrelépés segítése	5,78	6

3. táblázat: A pedagógusok vélekedései
az akkreditált továbbképzés minőségéről 2020 tavaszán (n=103)

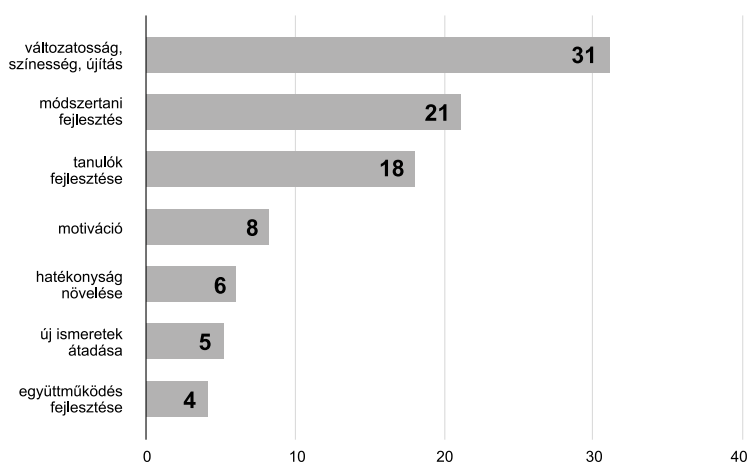
A kapott eredmények alapján a továbbképzés tartalmával való elégedettség tehát nemcsak a tanfolyamok után közvetlenül, hanem azután 1-1,5 évvel is mérhető volt. A magas elégedettségi mutatókat erősíti az, hogy a tánctanárok 99%-a részben vagy egészében beépítette a 2019/2020-as tanév anyagába a továbbképzés tartalmait (4. ábra).

4. ábra: A válaszadók megoszlása aszerint, hogy a továbbképzésen kapott ismereteket beillesztette-e már a mindennapi tanítási gyakorlatba (n=103)

A keresztábra elemzés és a χ^2 próba elvégzése után elmondhatjuk, hogy sem a pedagógusi pályán eltöltött évek számával, sem pedig a tanított szakiránnyal nem függ össze az, hogy a továbbképzésen kapott ismereteket részben vagy egészben építette-e be a pedagógus a mindennapi oktatási gyakorlatba. Ez arra utalhat, hogy nem ezek a tényezők határozzák meg legerősebben a pedagógusoknál az új módszertan kipróbálásának szándékát, a tanításba való beépítését.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy az új módszertan milyen céllal vezették be a pedagógusok, mit szerettek volna elsődlegesen elérni az újfajta metodikával. Válaszaikat a tanárok szabad szöveges formában fogalmazhatták meg, melynek tartalomelemzése után az alábbi kategóriák rajzolódtak ki (lásd 5. ábra).

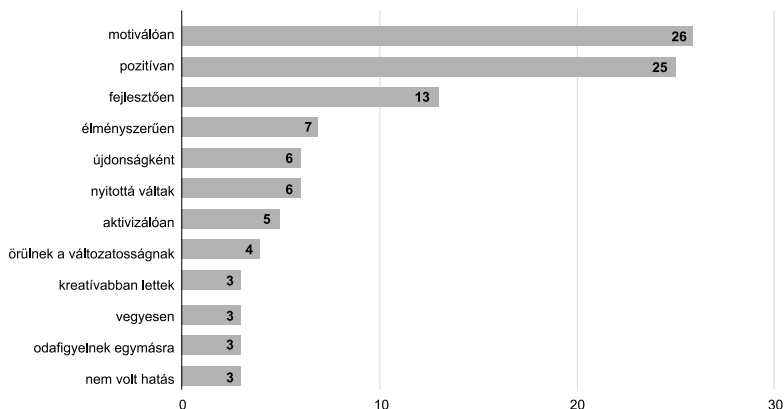

5. ábra: Az új módszertan bevezetésének céljai a pedagógusok (n=103) szerint (az említések darabszámát feltüntetve)

Egy táncművészeti módszertani program bevezetésének vizsgálata

A válaszokból látszik, hogy a pedagógusok a saját tanári hatékonyságuk növelését, a módszertani fejlesztést és a tanulók képességfejlesztését támogatták a program adaptálásával, hiszen élmény-alapú, változatos, színes tanulást szerettek volna biztosítani növendékeik számára. Többen is beszámoltak arról, hogy a módszertani változás a tanulói együttműködésre is kiemelkedően pozitív hatással volt.

Az újfajta módszertan alkalmazásakor a tanárok úgy tapasztalták, hogy az innovációt a tanulók jól fogadták. A 6. ábra diagramján látható, hogy a pedagógusok szerint hogyan hatottak a tanulókra az új tartalmak.

6. ábra: A pedagógusok (n=103) vélekedései arról, hogyan hatottak az új tartalmak a tanulókra (az említések darabszámát feltüntetve)

Csupán három pedagógus tartotta hatástalannak a program elemeit, további három tanár pedig a vegyes fogadtatást említette meg. A többi válaszból az olvasható ki, hogy az új gyakorlatok és módszertani elemek élményszerűen és újdomságként hatottak a tanulókra, valamint nyitottá és aktívvá váltak. Négyen említették, hogy a tanulók örültek a változatosságnak, és hárman úgy vélték, a növendékek kreatívabban is lettek.

A legtöbben (n=26) azt említették, hogy az új tartalmak motiválták a tanulókat, amiben nagy szerepe lehetett a változatosságon túl az új feladatokkal történő csapat-szellem kialakításának. Egy társastánc tanár így fogalmazott: „Az előképzős tanszako-kokon a különböző gyermekjátékok jó hatással vannak a gyerekek hangulatára. Oldja a gátlásokat, segít a kapcsolatok, barátságok kialakításában.” Egy másik társastánc tanár szerint nemcsak a csapatkohézió, hanem „(...) az egyének aktivitása is nőtt. Az újfajta módszertannak köszönhetően könnyebben sajátították el a növendékek a szárazabb technikai követelményeket. Lelkesen vettek részt az órákon.” Egy néptánc tanár szerint pedig az érzelmi-akaratú tényező pozitív változása a kognitív funkciókat is segítette: „(...) Motivációjuk megnőtt, segített a tananyag elsajátításában.”

Szintén sok (n=13) pedagógus említette, hogy az új tartalmak adaptálása hozzájárult a fizikai képességfejlesztéshez is. Egy moderntáncot és divattáncot oktató tanár szerint „(...) a sokoldalú, fejlesztő képzés javította a tanulók fizikai képességeit, hajlékonyságukat, az izületi mozgékonyosságukat és a koordinációs képességeiket.”

De hasonlóan vélekedett egy klasszikus balett tanár is: „Pontosabb és precízebb lett a kivitelezés, pedig kevesebb óraszámunk van mint egy alapfokú műv. iskolában. Minden instrukciót gyorsabban értettek meg, testtudatuk kialakulásának is fontos szerepe volt (...).”

Mérésünk kiterjedt arra is, hogy az új módszertan beépítése során milyen tényezők miatt kellett változtatniuk a pedagógusoknak az eredeti koncepción. A kapott eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy főleg infrastrukturális és oktatásszervezési okok, továbbá tanulói jellemzők befolyásolták az új módszertan alkalmazását. A pedagógusok 36%-a az eszközhiány, 29%-a a kis óraszám, 24%-a a táncóra rossz órarendi elhelyezkedése vagy ütközése miatt változtatott az új tartalmakon, de említésre került a nem megfelelő terem is. A tanulói jellemzők tekintetében pedig vezető változtatási ok volt a tanulók tanulási nehézsége (51%), de a vegyes életkorú csoportok (44%) és a nem megfelelő kondíció (34%) is indokoltá tették a változtatást.

3.3.2. Kurrikuláris jellemzők

A tánctanár diplomával rendelkező populációra jellemző, hogy egy időben többféle iskola- és tanórátípushoz kell alkalmazkodniuk pályájuk során. Kíváncsiak voltunk arra, hogy a módszertant a pedagógusok milyen és hányféle környezetben alkalmazzák.

A válaszadó táncpedagógusok 41%-ának (n=42) csupán egyféle oktatási-nevelési szintérhez kellett igazodnia: ketten csak iskolai szakkör formájában, kilencen csak művelődési házban, nyolcan csak testnevelés órán, 23-an pedig csak önálló tantárgyként oktattak táncot. A legtöbben (n=61) azonban többféle oktatási-nevelési szintér között vándoroltak: elsősorban órarendi keretek között dolgoztak, ahol vagy önálló tantárgyként oktattak táncot (65%), vagy a testnevelés óra keretein belül (43,7%). Órarenden kívüli formában pedig 36-36%-ban iskolai szakkör keretei között, valamint művelődési házban tartottak táncórákat. Mindössze hárman adták azt a választ, hogy sportegyesületben is dolgoztak.

Egy módszertani program integrációja esetén fontos megvizsgálni, hogy a pedagógus tanórai tervezését meghatározó keretekhez, jelen esetben az iskola pedagógiai programjához, a tárgy kerettantervéhez, valamint a pedagógus éves tanmenetéhez illeszthetőek-e az adaptálandó tartalmak. A 94 válaszadó közül 63 pedagógus vélekedett úgy, hogy teljes mértékben összhangba tudta hozni egyéni tanmenetével a program elemeit, és 21-en írták, hogy a helyi tantervhez vagy a csoport képzettségi szintjéhez igazítva, átdolgozással, kiegészítéssel vagy kiegészítésként alkalmazták azokat.

A beilleszthetőség fontos szempontja volt az életkori tényező. Nyolc pedagógus azt írta, hogy a tartalmak főleg alacsonyabb iskolafokokon alkalmazhatóak hatékonyan, egy tanár szerint pedig középiskolásoknál szinte egyáltalán nem. Ahogy egyikük fogalmazott: „Inkább a kisebb korosztálynál alkalmazom a tanultakat. Ott bevált és segít több oldalról megismertetni a gyerekekkel a kívánt mozgásformát.” Volt, aki azt tanácsolta, hogy magasabb évfolyamoknál óraszám növeléssel alkalmazzák a javasolt tartalmakat.

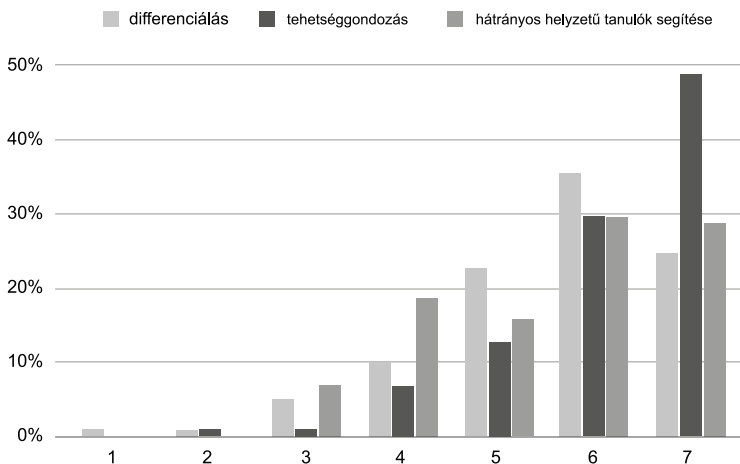
A pedagógiai programba és/vagy helyi tantervbe történő integráció feltétele a többszöri kipróbálás. Az egyik tanár így vélekedett erről: „Először érdemesnek tartom több osztályon és korcsoporton is kipróbálni, mennyire válik be a módszer. Ezt követően lehet elgondolkodni a pedagógiai program átdolgozásán.” Ezzel egybe-

Egy táncművészeti módszertani program bevezetésének vizsgálata

cseng egy másik pedagógus véleménye is: „Jelenleg az új tartalmak elsősorban az innovatív pedagógusok éves tanmenetébe illeszthetők. Ezzel több lehetőséget, eszközt adva nekik a tananyag megvalósításához. Pedagógiai programba és kerettantervbe való beépítéshez további feladatok megoldását minimum egy tanév terjedelemben tartja fontosnak tantestületünk.” Egy harmadik pedagógus szerint „(...) az azonnali alkalmazás viszonylag egyszerű. A megfelelő dokumentumokba való illesztés nehézkes, mert plusz munkát igényel és a hivatalos átfutási idők is hosszabbítják a folyamatot (pl. ped. program).” Többen azonban arról számoltak be, hogy nemcsak tanórai szinten frissítették módszertani repertoárjukat, hanem már intézményi szinten is módosították a pedagógiai programjukat és a helyi tantervüket a továbbképzés anyagai mentén. Ahogy az egyik társastánc tanár írta: „A pedagógiai program új tartalommal való kiegészítése nem jelent nehézséget. Az eredeti tanmenetet nem átformálta, hanem segítséget és kicsit új szemléletet nyújtott a tanításban. A célok és feladatok nem változtak.” Ugyanígy pozitívan nyilatkozott egy néptánc tanár is: „Az elsajátított elvek és azok tükrében kidolgozott módszertani eljárások gond nélkül integrálhatók az iskola pedagógiai munkáját meghatározó keretek közé. Az óravezetési és -szervezési technikák, a különböző készség- és képességfejlesztő gyakorlatok számos táncmateria tanítása során kiváló eszközként szolgálnak.”

3.3.3. A differenciálás, a tehetséggondozás és a hátránykompenzáció lehetőségei

A projektnek és a pedagógus továbbképzésnek is kiemelt célja volt a tanulók képesség-kibontakoztatásának elősegítése, ezért az olyan didaktikai feladatok mint a differenciálás, a tehetséggondozás és a hátránykompenzáció kiemelt szerepet kaptak a hatásvizsgálatban is. A pedagógusokat megkérdeztük arról, hogy mennyire tartják alkalmasnak az újfajta módszertant a fent említett három didaktikai feladat támogatására (7. ábra).

7. ábra: A pedagógusok (n=103) véleményének eloszlása az 1-7-ig tartó skálán arról, hogy milyen mértékben alkalmas az új módszertan a differenciálásra/tehetséggondozásra/hátránykompenzációra

A tánctanárok leginkább tehetséggondozásra tartották alkalmasnak a programot (átlag=6,15; medián=6), ugyanis a megkérdezettek közel fele a legmagasabb értéket, további 30%-uk pedig a szintén nagyon jónak számító 6-os értéket jelölte meg a 7-fokozatú likert-skálán. Ezt követte a hátránykompenzáció, melynek esetében ugyan valamivel kevesebb, mint a tanárok 30%-a jelölte meg a 7-es értéket, azonban elérte a csaknem 60%-ot a két legmagasabb értéket megnevezők aránya (átlag=5,54; medián=6). Hasonló eredményeket kaptunk arra vonatkozóan is, hogy mennyire alkalmas a módszertan a differenciálásra. A pedagógusok majdnem 60%-a itt is a legmagasabb értéket jelölte meg, és az átlag szinte ugyanannyi, mint a hátránykompenzáció esetében (átlag=5,58; medián=6).

A varianciaanalízis segítségével azt is megvizsgáltuk, hogy a háttérváltozók szerint van-e különbség a pedagógusok között abban, hogy mennyire tartják alkalmasnak az új módszertant a három kiemelt didaktikai feladat elvégzésére. Az eredmények szerint nincs szignifikáns különbség a pedagógusok vélekedése között, sem a tanított szakirány, sem pedig a pedagógusi pályán eltöltött évek száma szerint. Mindez arra enged következtetni, hogy szakiránytól függetlenül alkalmasak lehetnek a programok a képesség-kibontakoztatásra, és azt is megerősítik, hogy a pedagógusok pályán eltöltött évei vélhetően nem számítanak a didaktikai újítások bevezetése iránti nyitottságban.

Ha a pedagógusokat két csoportra osztjuk, azokra, akik teljes mértékben beépítették az új módszertant és azokra, akik csak részben, akkor a kétmintás t-próba lefuttatása után azt látjuk, hogy a két csoport vélekedései között nagyon erős különbség van. Azok a pedagógusok, akik teljes mértékben beépítették az új módszertani elemeket, sokkal alkalmasabbnak tartják a módszert a differenciálásra, mint azok, akik csak részben építették be ($p < 0,001$). Ugyanez a szignifikáns különbség látszik a tehetséggondozás és a hátránykompenzáció esetében is. Az eredmény arra enged következtetni, hogy azok a tánctanárok, akik még nem építették be teljesen az új módszertani elemeket, talán éppen a tehetséggondozás, a differenciálás vagy a hátránykompenzáció elősegítését szolgáló elemeket hagyták ki a mindennapi tanítási praxisukból, és ezért lehet az, hogy most még kevésbé tartják alkalmasnak erre a három kiemelt didaktikai feladatra az új módszertant.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy az új módszertani elemek alkalmazása során milyen tényezők készítették a tanárokat tanórai differenciálásra. A megkérdezett pedagógusok csaknem fele ($n=51$) változtatott a program elemein a tanulók tanulási nehézségei miatt, 44-en a vegyes életkorú csoportok miatt, 34-en pedig a tanulók nem megfelelő fizikai kondíciói miatt. Ezek a magas számok arról tanúskodnak, hogy a táncpedagógusoknak nagyon komolyan kell venni a tanórai differenciálás kérdéseit, melynek lehetőségét a kapott adatok tanúsága szerint nem hordozza magában a módszertani program, mivelhogy az még mindig az egyes pedagógusok kompetenciáinak függvénye.

Emellett igen magas azoknak a pedagógusoknak az aránya (44%), akik azt vallották, hogy a tehetséggondozás érdekében változtattak a módszertan egyes elemein. Ez a magas arány is figyelemreméltó abból a szempontból, hogy az új módszertani program egyik célterülete pont a tehetséggondozás volt, mégis sok pedagógus érezte úgy, hogy pont ezen a területen nem tudta kellően kamatoztatni az új módszertant.

Egy táncművészeti módszertani program bevezetésének vizsgálata

A tanulók szociokulturális háttere miatt a megkérdezett pedagógusok majdnem egyharmada (32%) kényszerült arra, hogy változtasson az új módszertan egyes elemein. Ez az arány sem kedvező ahhoz képest, hogy a táncoktatás új módszertani programja kifejezetten hátránykompenzációs céllal született.

Összességében elmondhatjuk, hogy a differenciálás, a tehetség gondozás és a hátránykompenzáció területén mért eredmények kevésbé pozitív színben tüntetik fel az új módszertani programot. Mivel az eredeti célkitűzése az volt a fejlesztési projektnek, hogy ezt a három didaktikai feladatot kiemelten támogassa, ezért az volt az előzetes feltevésünk, hogy a pedagógusoknak pont ezen a három területen segít a legnagyobb mértékben az új módszertan. Ehhez képest azt mutatják a kapott eredmények, hogy a tanulók különböző sajátosságai – legyen az tanulási nehézség, tehetség vagy szocioökonomiai státusz – arra készítette a pedagógusokat, hogy a megvalósítás során módosítsanak az eredeti módszertan egyes elemein. Azt, hogy ezek a módosítások pontosan mit jelentenek, ez a vizsgálat nem tárta fel. Egy következő kutatási fázisban a megfigyelés módszerével és a pedagógusokkal folytatott fókuszcsoporthoz interjúval fel lehetne tárni ezt a kérdéskört is.

4. KÖVETKEZTETÉSEK

Jelen kutatás célja az volt, hogy a pedagógus-továbbképzés tényleges intézményi implementációjának körülményeit feltárja, mely – bár a program hatásáról is megtudtunk részleteket – elsősorban egy továbbképzés sikerességére fókuszált. Arra voltunk kíváncsiak, hogy hogyan működnek a gyakorlatban a továbbképzéseken átadott módszertani fejlesztések. A pedagógusok 99%-a részben vagy egészben beépítette az új elemeket tanóráiba, melyben nem volt befolyásoló tényező sem a tanzsok, sem pedig a pályán eltöltött évek száma. A módszerek alkalmazásában a tanárok elsődleges célja saját pedagógiai kultúrájuk megújítása és színesítése, valamint a tanulók képességfejlesztése volt. A továbbképzési tartalmakat adaptáló pedagógusok szerint a módszertan pozitív hatást gyakorolt a tanulók együttműködési hajlamára és tanulási sikerességére. A differenciálásra is lehetőséget nyújtó, rugalmas tematika, a tartalmak motiváló hatása és élménypedagógiai elemei pedig közvetlenül és hosszútávon hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a leszakadó régiókban mind több tanuló minél tovább részesüljön táncoktatásban.

Eredményeinkből világosan látszik, hogy az alkalmazás kurrikuláris körülményei, egyes környezeti feltételek és tanulói jellemzők befolyásolták, hogy a pedagógus milyen mértékben adaptálta a program elemeit. Erős külső korlátozó tényezőnek bizonyult, ha nem állt a pedagógus rendelkezésére megfelelő táncterem, valamint ha csak kis óraszámiban oktatta növendékeit a pedagógus. Az is kiderült, hogy többnyire alacsonyabb életkorú tanulócsoporthoz alkalmazható sikerrel a játékos elemekben bővelkedő fejlesztő program, valamint hogy főleg a tanulók tanulási nehézségei miatt döntöttek a pedagógusok a változtatás mellett.

További kutatási irányt jelöl ki számunkra, hogy az adaptált program hosszabb távú hatását is megvizsgáljuk, melyhez először a program céljaihoz rögzített indikátorokat kell meghatároznunk (pl.: csökkent-e a lemorzsolódás a bevezetett program hatására). Jelenlegi kutatásunk ugyanis nem terjedt ki a program hátránykompenzációs szerepének részletes és adekvát vizsgálatára. Ezért az a hosszútávú célunk,

hogy egy longitudinális vizsgálattal feltárjuk, hogy a program mennyiben segítette a tanulók fizikális, mentális és szociális képességfejlődését, valamint társadalmi integrációját.

Kutatásunkat korlátozta, hogy a vizsgált időszak (2019/2020-as tanév) harmadik negyedében a Covid-19 járvány miatti korlátozások következtében a köznevelési intézmények bezártak, tehát a kikérdezések egyrészt nem a teljes tanévre, csupán az első félév tapasztalataira fókuszálhattak, valamint a tervezett interjúk kikérdezések is elmaradtak. További korlátozó tényező volt, hogy az így felvett adatok önbevalláson alapulnak, amely nem mindig ad teljes mértékben reális képet.

Összességében kiemelhetjük azt a pozitív hozadékot, hogy a program eredményeként a pedagógusok megújították pedagógiai kultúrájukat, és sokkal tudatosabban, reflektívebben viszonyulnak a módszertani elemek alkalmazásának kérdéseihez és annak célcsoporthoz rendeléséhez. Hisszük, hogy a továbbképzés és az új módszertan által generált szemléletmódváltás útján minden érintett pedagógus elindult. A kérdőívben így vallott erről egy néptánc tanár: „A továbbképzés során elsajátított módszertani eljárások egyik legfőbb közös pontja az a fajta szemléletmód, mely nem a mimetikus, utánzásra és másolásra építő tanítási-tanulási formát, mint inkább a mozdulatelemzésen alapuló oktatást helyezi előtérbe. Ez az elv a táncos mozgások struktúráinak természetes mozgásokká való szétbontását jelenti, melyben nagy szerep jut az egyéni kezdeményezőkézségnek és teret enged a differenciált oktatási formáknak. Eszköz nélküli vagy a gyerekek iskolai környezetében mindenhol előforduló eszközöket (ugráló kötél, karika, ásványvizes palack...stb.) alkalmaz az egyes gyakorlatok során. Mindezekből kifolyólag a képzés során elsajátított módszertani elvek és eszközök az iskolai körülményeket figyelembe véve nagyon széles spektrumon megvalósíthatóak.”

Irodalomjegyzék

- 3/2011. (I.26.) NEFMI rendelet Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programjának bevezetéséről és kiadásáról szóló 27/1998. (VI. 10.) MKM rendelet módosításáról. *Magyar Közlöny* (2011, Jan. 26). <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk11008.pdf>
- 277/1997. (XII. 22.) Korm. rendelet a pedagógus-továbbképzésről, a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben résztvevők juttatásairól és kedvezményeiről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700277.kor>
- 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=162771.356544
- Annoni, P., & Dijkstra, L (2020). *The EU Competitiveness Index 2019*. European Commission. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/2019_03_rci2019.pdf
- Annoni, P, Dijkstra, L, & Gargano, N. (2017). *The EU Competitiveness Index 2016*. European Commission. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/201701_regional_competitiveness2016.pdf

Egy táncművészeti módszertani program bevezetésének vizsgálata

- A tanulók képesség-kibontakoztatásának elősegítése a köznevelési intézményekben (2016). [Megvalósíthatósági tanulmány]. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Magyar Képzőművészeti Egyetem, Magyar Táncművészeti Egyetem, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Színház-és Filmművészeti Egyetem.
- Barbarics, Zs., Szabó, E., Szent-Ivány, K., & Szigeti, O. (2020). *MODERNTÁNC módszertani ismertetés tematikus tervekkel az alapfokú művészeti iskolák számára*. Magyar Táncművészeti Egyetem. <http://mte.eu/wp-content/uploads/2020/06/Modern%C3%A1nc-m%C3%B3dszertani-ismertet%C3%A9s-tematikus-tervekkel.pdf>
- Barna, M., Bombicz, B., & Szitt Melinda (2020). *KLASSZIKUS-BALETT módszertani ismertetés tematikus tervekkel az alapfokú művészeti iskolák számára*. Magyar Táncművészeti Egyetem. <http://mte.eu/wp-content/uploads/2020/06/Klasszikus-ballett-m%C3%B3dszertani-ismertet%C3%A9s-tematikus-tervekkel.pdf>
- Bernáth, L., Krisztián, Á., & Séra, L. (2018). Mentális gyakorlás – téri képességek. In G. Bolvári-Takács, A. Németh, & G. Perger (Eds.), *Táncművészet és intellektualitás*. VI. Nemzetközi Tánc tudományi Konferencia a Magyar Táncművészeti Egyetemen 2017. november 17–18. (pp. 48–55). VI. Nemzetközi Tánc tudományi Konferencia.
- Demarcsek, Zs., Kovács, H., Lévai, P., & Szilágyi, Zs. (2020). *NÉPTÁNC módszertani ismertetés tematikus tervekkel az alapfokú művészeti iskolák számára*. Magyar Táncművészeti Egyetem. <http://mte.eu/wp-content/uploads/2020/09/N%C3%A9pt%C3%A1nc-m%C3%B3dszertani-ismertet%C3%A9s.pdf>
- European Competitiveness Index: RCI 2019 Scorecards*. European Commission. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/rci2019_scorecards.pdf
- F. Molnár, M. (2017). *Pedagógus kompetencia-fejlesztés, szakmódszertani és pedagógiai továbbképzés az alapfokú művészetoktatás (néptánc, klasszikus-ballett, modern tánc, társastánc, divattánc) pedagógusai számára* [Alapítási kérelem]. Magyar Táncművészeti Egyetem.
- F. Molnár, M. (2019). *A koncentrációs készség fejlesztése és az egészséggel összefüggő életminőség javítása a táncoktatás által. A klasszikus balett mint az európai joga*. Magyar Táncművészeti Egyetem. <http://mte.eu/wp-content/uploads/2020/06/A-koncentr%C3%A1ci%C3%B3s-k%C3%A9szs%C3%A9g-fejleszt%C3%A9se....pdf>
- Hájas, K., & Czene-Bánhidi, P. (2020). *TÁRSASTÁNC módszertani ismertetés tematikus tervekkel az alapfokú művészeti iskolák számára*. Magyar Táncművészeti Egyetem. <http://mte.eu/wp-content/uploads/2020/09/T%C3%A1rsast%C3%A1nc-m%C3%B3dszertani-ismertet%C3%A9s.pdf>
- Kárpáti, B, Kézér, G., & Virághné Vajda, Gy. (2020). *DIVATTÁNC módszertani ismertetés tematikus tervekkel az alapfokú művészeti iskolák számára*. Magyar Táncművészeti Egyetem. <http://mte.eu/wp-content/uploads/2020/09/Divatt%C3%A1nc-m%C3%B3dszertani-ismertet%C3%A9s.pdf>
- Lobo, Y. B., & Winsler, A. (2008). The Effects of a Creative Dance and Movement Program on the Social Competence of Head Start Preschoolers. *Social Development, 15*, 501-519. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2006.00353.x>

- Pálinkás-Molnár, M., & Bernáth, L. (2020). Tánc és matematika kapcsolatának vizsgálata első osztályosoknál. *Tánc és Nevelés. Dance and Education*, 1(1), 4-20. <https://doi.org/10.46819/TN.1.1.4-20>
- Sági, M., & Széll, K. (2015). *Hatásvizsgálatok alapszintű kézikönyve. Módszertani segédkönyv oktatásfejlesztők számára.* Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. <https://mek.oszk.hu/15600/15600/15600.pdf>
- Szilágyi, Zs. (2019). *Beszámoló az EFOP 3.2.6-16-2016-00001 A tanulók képesség-kibontakoztatásának elősegítése a köznevelési intézményekben c. projekt keretében, a Magyar Táncművészeti Egyetem által lebonyolított PILOT tevékenységről [Háttér tanulmány].* Magyar Táncművészeti Egyetem.
- Szitt, M. (2019). *Képességfejlesztő eszközök használata a különböző tánctechnikák tanításában.* Magyar Táncművészeti Egyetem. http://mte.eu/wp-content/uploads/2020/03/SZ_M_K%C3%A9pess%C3%A9gfejleszt%C5%91_eszk%C3%B6z%C3%B6k_2020.01.30-1.pdf